

Accelerero, ergo sum

BORIS VULIĆ

Ovaj će broj našega časopisa, u tiskanom ili mrežnom izdanju, doći do svojih pretplatnika, čitatelja i zainteresiranih. Međutim za pretpostaviti je da je među njima, ipak, manji broj onih koji će se, uslijed deficita vremena, zaista posvetiti sadržaju ovoga izdanja. Odustajanje od čitanja propust je koji velikim dijelom može biti potaknut žurbom za drugim obvezama, koje čitanje – pa i u akademskom svijetu – spuštaju na ljestvici prioriteta. Ovdje želimo bliže osvijetliti tezu da je subjektivni osjećaj žurbe dio cjeline sveopćega ubrzanja povijesti i života. Pritom se oslanjamo na izvrsnu studiju o ubrzanju života talijanskoga filozofa Diega Fusara.¹

Ubrzanje života, kakvo povijest ne pamti, počinje industrijskom i Francuskom revolucijom, prevratima koji donose reperkusije u svim područjima ljudskoga života. Takvo je ubrzanje podržano i propagirano prosvjetiteljskom mišlju i s njom povezanom strašću za budućnošću. Nastupila je globalizacija ubrzanja – onaj koji živi ubrzano živi moderno. U svjetlu ideje stalnoga napretka i evolucijskoga razumijevanja svega, u modernom se mentalitetu uspostavlja *futurecentrizam*. Sadašnjost se doživljavala kao nestalna i prolazna, koja svoj smisao ima ako je tranzicija prema budućem i boljem, most između prošloga i budućega. Sadašnjost je tu *buduća prošlost*. Imperativ napretka neminovno propinje ljude prema budućem, koje valja što prije dostići. Normalan i siguran život moguć je samo pod maksimumom *žurim, dakle jesam*.

Ne iznenađuje stoga što Fusaro početak užurbanosti modernoga svijeta stavlja u spomenute revolucije. One su posebno poželjno sredstvo ubrzanja prema budućnosti. Revolucije nisu samo radikalni prevrati, nego *brzi* radikalni prevrati. Temeljni revolucionarni zakon sadržan je, da tako kažemo, u Robespierrovu poučku: zbog boljega *sutra danas* treba činiti baš posve suprotno u odnosu na *jučer*. Zbog tiranije u prošlosti treba izvršiti tiraniju nad sadašnjošću kako bi budućnost bila bolja. Revolucija je lom s prošlošću, fokusiranost prema novom horizontu te opće ubrzanje procesa promjena koje dovode do toga novoga i zato boljega. Na stranu sada pitanje kakva je to budućnost koju se osigurava tiranijom, razvidno je zašto se ideja ubrzanosti nalazi u temelju revolucije i zašto se pojavljuje kao jamstvo uspjeha revolucije.

Žurba je postala pravilo i logika modernoga tehničko-znanstvenoga i društveno-političkoga djelovanja, ali i konkretnoga života modernoga čovjeka. Pogledajmo samo

¹ D. FUSARO, *Essere senza tempo. Accelerazione della storia e della vita*, Milano, 2016.

neke fenomene modernoga svijeta. Ekspanzija (brzoga) ispijanja kave kao proces razbuđivanja racionalnosti i produktivnosti – svega onoga što pospješuje ubrzanje povijesti (pojavi se i protuteža – ekspanzija uživanja u čokoladi i alkoholu). *Fast-food* ima zadaću ubrzati, odnosno skratiti stanku za objed. Pušači više ne trebaju trošiti vrijeme na pripremu cigareta i obrednost oko lule jer je došla industrijski već zgotovljena cigareta koja je skratila vrijeme pušenja kao vrijeme poklonjeno samomu sebi. Sat je uvijek na ruci ili je uvijek u vidnom polju, pa se kašnjenje i sporost ne toleriraju. Tiskaju se knjige s jednominutnim dječjim pričama, umjetna rasvjeta noć pretvara u dan. Uvedena je željeznica kao simbol globalne brzine i ubrzanja. Željeznica je skratila vrijeme od jedne točke do druge, a vagonima za spavanje osigurano je da se ubrzano ne treba zaustavljati ni zbog biološkoga ritma. »Putem željeznice ubijen je prostor, ostalo nam je samo vrijeme.« (H. Heine) Kad prostor nije važan, svijet može brzo postati *globalno selo* u kojem je sve povezano mobitelima, satelitima i internetom. Internet je u suvremenom dobu preuzeo predsjedanje ubrzanom omogućujući globalnu sinkronizaciju i informacije u realnom vremenu. Postignuta je *brzina, trenutačnost i istovremenost* (Heidegger). To troje čini vrijeme u modernom smislu te riječi. Sve što čovjek jest i sve što čini treba biti žurno – brzo treba jesti, napraviti, popraviti, čitati, pisati, slušati, misliti, čak i spavati ... Fusaro zaključuje: *Accelero, ergo sum*.

Brzina i ubrzanje postali su *prirodni*, normalni uvjeti života – moderni *modus vivendi*. Uspostavljena je svojevrsna *demokracija ubrzanja*. Ubrzanje života dostupno je svima, čovjeka ništa ne smije priječiti da ubrza svoj život. Iako u vlaku ili avionu postoje klase, bez obzira na njih svi putuju istom brzinom. Možda je to znak nade da će nastupiti društvo bez vremena ili *sporoga* vremena, kao što je nekoć nastupilo društvo bez klasa.

Virus žurbe doveo je do pandemije stresa i depresije. Čovjek se osjeća nelagodno jer uvijek mora živjeti i djelovati sve brže, a vremena je sve manje. Osjeća se nelagodno jer je stroj brži od njega i jer sve treba prilagoditi stroju. Fusaro je sažeo istinu o svim nuspojavama ubrzanja u sljedećoj tvrdnji: »Stroj postaje čovjekom, čovjek postaje strojem.« Čovjek više nije gospodar vremena, kako je još mislio Montaigne, nego je vrijeme gospodar čovjekove sveukupne moderne egzistencije.

Ubrzanje se nastavilo i u postmoderni, ali prema Fusaru s jednom bitnom promjenom. Ubrzana postmoderna usredotočuje se na sadašnjost i njoj treba biti sve podređeno. Priželjkuje se *vječni prezent* i takvo spasenje treba doći od tehnike. Ono što je budućće ne mora značiti bolje – ono je nepoznato, nikad se nije dogodilo i zato je nesigurno i opasno. Prema prošlosti se postavlja krajnje ravnodušno. Memorije više nisu *prezent prošloga* (P. Ricoeur), nego *prošlost prezenta* (D. Fusaro). Sve u svemu, imperativ ubrzanja u suvremenom dobu postaje *tiranija trenutka* (T. Eriksen).

Tu tiraniju najbolje oslikava *multitasking* – u jednom te istom se trenutku mora obaviti više poslova. Ipak je neminovno da prezent sustiže prezent i zato ništa nije stalno (što se posebno vidi u smjeni modnih trendova), a zapaženost je osigurana samo ako se događaj istovremeno podudara sa svojom objavom (viješću).

Prema Fusaru, ubrzanje vremena jest inačica sekularizirane teologije povijesti, koja je tako lišena svoje judeokršćanske baštine. Žurba postaje gospodar svijeta, Razvoj i Čovjek božanske kategorije, a tehnika put spasenja. Iščekivanje dolaska Božjega kraljevstva pretvoreno je u požurivanje bolje budućnosti odnosno bolje sadašnjosti. Novinari i mediji svećenici su novoga doba. Nema više svetih i grješnih, nego brzih i sporih. Sve stoji i svemu se sudi *sub specie temporis*.

Filozofija i teologija, kao uostalom i sve humanističke znanosti, posve su u suprotnosti, čak i u neprijateljstvu s užurbanim. Filozofija, jednako kao i teologija, ljubav su spram znanja, a ono se stječe i raste jedino ozbiljnom refleksijom, dugotrajnim promišljanjem, naporom relekture... Filozofija i teologija zato ne mogu bez mirnoće i sporosti (ne tromosti!), bez odjeka i dokolice (ne lijenosti!). Sve to odreda nepoželjno je duhu užurbanosti našega vremena, pa i tu osjećamo razloge nepomirljivosti ubrzanoga s onim filozofskim i teološkim, istinski humanističkim. Duh užurbanosti prepoznao je da se čitanje pokazuje kao moćno sredstvo hrabroga otpora, pa je ponuđeno brzo čitanje. No jedino istinsko čitanje jest sporo čitanje. Po njemu postajemo i jesmo ono što je Nietzsche nazvao *prijatelji sporosti*, ali i *učitelji sporosti*. Neka zato sadržaji ovoga broja, koji su sigurno *sporo pisani*, s naše strane budu rado *sporo čitani*, u svijesti da baš tako usporavamo ubrzanje koje nas satire.